

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЗДОРОВЛЕННЯ

Автор статті постулює ідею нової соціально-філософської парадигми фізичної культури, в основі якої лежить ідея оздоровлення людей. Ним пропонується відмовитися від пріоритетності лікування хворих людей, мільйонних вкладень у систему охорони здоров'я. Навпаки, основною сферою докладання державних (найперше) капіталовкладень повинно стати збереження здоров'я здорових людей.

Ключові слова: парадигма, оздоровлення, мультипарадигмальність, постмодерн.

The author declares the idea of new philosophical and social paradigm of physical, culture, based on the concept of health improving. He suggest to refuse of priority to the medical treatment of sigh people and high e pence's for health care system. On the contrary, the state expenses must be directed to the measures, that promote health of healthy people.

Key words: paradigm, heals improving, multiple paradigm, post-modern.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Виклики постіндустріального світу змушують галузь фізичного виховання радикально переглянути багато фундаментальних уявлень щодо свого призначення і місії. Звідси важливість соціально-філософської (світоглядної, методологічної, етичної) рефлексії над нею. Виходячи із цього, пріоритетним напрямком сучасного наукового пошуку в системі фізичного виховання України, на нашу думку, має стати ідея **оздоровлення** людей і, в такий спосіб, збільшення тривалості їх активно-продуктивного життя.

Методи й організація дослідження. Робота ґрунтується на використанні методів: аналізу наукової літератури та джерел, порівняльного аналізу, структурної адекватності.

Результати дослідження та їх обговорення. На межі століть в Україні розгорнулася жвава дискусія навколо проблем класичної соціології, зумовлена необхідністю пошуку нових парадигм соціального мислення, нетрадиційних рішень, які були б адекватними викликам постмодерного суспільства. У контексті цієї дискусії були підняті питання щодо предмета, характеру, специфіки та завдання гуманітарних наук і, зокрема, в системі підготовки спеціалістів із фізичного виховання й спорту.

Принагідно треба нагадати, що постмодерністське теоретизування, на думку деяких науковців, виникло як спроба зрозуміти й описати суспільство, яке радикально змінило режими свого відтворення та самооновлення під впливом інтеграційних процесів у соціально-економічній сфері. Саме вони посприяли глобалізації та інформатизації, що прискорило й поглибило постматеріалістичну переорієнтацію нормативно-ціннісних установок західної спільноти. Як наслідок – поява терміна “постнеокласична наука”, яка припускає істинність декількох відмінних один від одного теоретичних описів однієї й тієї ж реальності. Отже, плюралізм істини в сьогоднішній науці розглядається як сузір'я можливостей, світ потенціальності загалом. У межах такого розуміння дійсності вчені (і не лише гуманітарії) загострюють увагу на відсутності центрального дискурсу, єдиної системи оцінок у сучасному науковому просторі. Звідси ідея мультипарадигмальності методологій.

Виходячи з ідеї мультипарадигмальності сучасної науки, ми бачимо, що дискурс постмодерності несе в собі відчуття появи чогось нового, відчуття того, що дослідникам необхідно розробляти нові теорії, вводити нові категорії та методи до-

слідження тої соціальної й культурної реальності, яка виникла наприкінці минулого століття. У контексті аналізу фізкультурно-спортивного простору пропонується **нова соціально-філософська парадигма фізичної культури, в основі якої лежить ідея оздоровлення людини.**

Сьогодні проблема теоретичної реконструкції цілісності людини залишається, як і раніше, невирішеною. Як зазначає дослідник цього питання В.Л.Кулініченко, “сучасний стан проблеми характеризується усвідомленням того безсумнівного факту, що спроби побудувати цілісну концепцію людини за межами філософського знання (класичний фрейдизм, сучасний психоаналіз) все ж таки приводять дослідників у сферу проблематики і методології історичного і соціально-філософського знання”. Фактично ми повинні змінити підходи до розуміння фізичної культури, її місця й призначення в сучасному суспільстві. Можливо, трохи утрируючи: якщо раніше ми виховували солдата, про успіхи якого робився висновок із того, наскільки швидко він пробіг, як далеко кинув гранату, наскільки влучно вистрелив тощо, то на часі стає актуальним виховання здорової людини. У цьому питанні відповідальність значною мірою лягає саме на гуманітаріїв, які формують увесь комплекс ціннісних орієнтацій людини й, зокрема, потребу в здоровому способі життя.

На думку філософа В.Й.Григор'єва, “гуманітарні науки є не стільки науками, що описують і пояснюють, скільки такими, що конструюють можливі світи, створюють соціальну реальність, то завдання представників цих наук вбачається в побудові певних проектів розвитку фізичної культури і спорту під кутом зору предметного поля окремих дисциплін, зокрема, філософії, культурології, політології, історії, релігієзнавства тощо. Інакше кажучи, які потрібні матеріальні (економічні), соціальні, політичні, правові, конфесійні, психологічні тощо умови для оптимального функціонування і розвитку інституту фізичної культури і спорту? Будучи фахово спеціалізованими за своїм змістом, ці проекти мають відповідати загальній (модельній, парадигмальній) спрямованості розвитку фізичної культури і спорту, тобто формуванню, як уже зазначалося, здорового способу життя як однієї з першочергових умов самореалізації особистості і змінювання нею світу. Зрозуміло, зазначені проекти конче важливо не тільки науково осмислити, теоретично обґрунтувати і належним чином сформулювати, але й адекватно “вписати” в просторово-часові реалії вітчизняного соціокультурного сьогодення”. Виходячи із цього, нами пропонується відмовитися від пріоритетності лікування хворих людей, мільйонних вкладень у систему охорони здоров'я. Навпаки, основною сферою докладання державних (найперше) капіталовкладень повинно стати збереження здоров'я здорових людей.

У даному разі варто наголосити ще на одному. Наше суспільство й досі не може прийти до спільної думки щодо національних героїв, зовнішньополітичних пріоритетів, мовних уподобань тощо. На цьому фоні ідея оздоровлення людей, народу, який вимирає, може стати тією національною ідеєю, що об'єднає людей із різними політичними вподобаннями.

Наступний момент, до якого хочеться привернути увагу, полягає в тому, що наукова революція останньої чверті ХХ ст. істотно змінила уявлення про природу людини й особливості її існування. Базисні закономірності життєдіяльності людини, насамперед такі, як її життя, смерть, репродукція, стали пріоритетними практичними проблемами в розвитку медицини й біології. У той же час традиційні наукові ідеали й цінності, що були розроблені з урахуванням особливостей потреби науки ХІХ – поч. ХХ ст. (із домінуванням природничих і технічних знань), утратили свої

ключові позиції в нових областях дослідження й практики. Це відбулося, на думку В.Л.Кулініченка, через те, що “інституціональні цінності (принципи універсализму, колективізму, організованого скептицизму), що складають своєрідний “етос” науки (за Р.Мертонем), не містять у собі специфічних людських цінностей, таких як свобода, здоров’я тощо. Мертонівська концепція цінностей зазнає критики і трансформації. Тому поширення набувають альтернативні підходи в наукознавстві та соціології знання (Кун, Маклей, Уїтні та інші)”.

У контексті цінностей людського життя, здоров’я – інтегральний показник гармонійної розвиненості й співіснування взаємопогоджуваної активності фізичного тіла та вкладених у нього духовних принципів. Поки існує фізичне тіло – людина здатна щось змінювати у своєму житті, оскільки тілесність – передумова, умова й механізм здійснення життєдіяльності. Звідси питання оздоровлення, як комплексний фізично-духовний поступ, має стати домінуючим у країні з високою смертністю людей активно-продуктивного віку. Відповідно, на гуманітаріїв лягає відповідальність за визначення цільових принципів розвитку спортивної науки в умовах “ціннісного синдрому постмодерну” (за Р.Інгахартом). Згідно з американським дослідником, головні відмінності між модерном і постмодерном пов’язані з характером соціальної мети й засобами її досягнення, а на індивідуальному рівні – з особливостями мотивації та системою ціннісних установок... Зсув від матеріальних до постматеріальних цінностей – до цінностей постмодерну – є рушійною силою постмодернізації, пов’язуючи зміну цінностей із безпрецедентним зростанням рівня економічної безпеки, що, насамперед, характеризується зниженням вірогідності голоду. Він зазначає, що економічна безпека є бажаною як і раніше, проте вона більше не є синонімом щастя. За ним, під час постмодернізації послаблюється не тільки акцентування економічного зростання, але й науково-технічного розвитку, водночас акцент зміщується на максималізацію суб’єктивного добробуту, який сприймається, серед іншого, і крізь призму особистого та суспільного здоров’я. У такий спосіб ми знову виходимо на те, із чого й почали – основним пріоритетом фізичного вдосконалення людини повинно стати саме оздоровлення. Власне, із цього штадтпункту ми й повинні робити висновок про цінність фізичної культури.

Ще один момент, на якому варто зупинитися, полягає в тому, що в умовах, коли в пізнанні на перший план виходить синергетична парадигма, постулат об’єктивності замінюється постулатом проєктивності. Йдеться про те, що віднині процедура відкриття складного світу замінюється технікою дизайну, тобто втілення уявного й конструювання бажаного. Не тільки науки про суспільство, але й інші види наукового знання стають конструктивістськими, а значить, на передній план наукового пізнання висувуються процедури інтерпретації. Наприклад, можливості нанотехнологій (нанометр – одна мільярдна частина метра), де починається новий, квантовий світ, в якому панують інші фізичні закони. Реальна нанотехнологія полягає в тому, щоб маніпулювати атомами й молекулами й із них створювати потрібні функціональні пристрої, припустимо, нанороботи, які зможуть проникати в організм людини, аби “відремонтувати” ті чи інші клітини. На цьому фоні медикаментозна, генетична, психотерапевтична втручання в природу людини може змінювати не тільки тілесність людини, а й форми соціальної організації. Тому актуальним є збереження балансу між відкритістю для нових, передових технологій і відповідальністю за прийняття рішення з їх утілення. Звідси проблема моральної відповідальності дослідника, його внутрішньої культури, соціальної орієнтації, які формуються всім комплексом соціально-гуманітарних дисциплін.

Адже сьогодні в науці чільними є не так спостереження, експеримент, методи обробки даних, а парадигма – набір апріорних переконань, цінностей, настанов про реальність, тобто комплекс знань, емоцій, почуттів, інтуїція. Іншими словами, громадянська позиція науковця, що формується всім комплексом соціально-гуманітарних дисциплін.

Висновок

Ситуація вибору, пошук оптимального вирішення життєвих колізій усе більше змушують людей в Україні зневажати гармонію, вибирати форми життєдіяльності, що руйнують її цілісність. Це стосується всіх сфер соціального життя, здоров'я, спорту, виробництва й споживання, в яких перевага віддається матеріальним факторам за рахунок духовних. Така обмеженість, прагнення вичленити неодмінно єдиний, “головний” чинник за рахунок практично повної зневаги до інших характерна для всіх сучасних соціальних сфер життя. Так, у спорті це виявляється в однобічному розвитку спеціальних функціональних можливостей спортсмена-професіонала на шкоду загальному стану здоров'я, порушення якого найчастіше виявляються в період припинення активної спортивної діяльності. На жаль, в ієрархії цінностей “одномірної людини” здоров'я, здоровий спосіб життя й засоби його досягнення займають невисоке місце. Через це в умовах переорієнтування суспільства з принципів патерналізму й клієнтизму на принципи відповідальності, творчості й свободи виникають труднощі в прийнятті життєво важливих рішень, у першу чергу тих, які стосуються здоров'я нації. Саме тому основним напрямком сучасної трансформації системи охорони здоров'я має стати оздоровлення. Соціальна практика оздоровлення пов'язана з реалізацією: 1) нових парадигм – здоров'я та етичної спрямованості людської діяльності; 2) програм навчання фахівців (лікарів, педагогів, соціальних працівників), до змісту яких мають залучатися вивчення нових наукових дисциплін і напрямків (зокрема, гуманітарного, валеологічного, інноваційного знання) та спеціальних методів і засобів, що сприяють здоров'ю й здоровому способу життя.

Висловлені вище розуміння й пропозиції повинні розглядатися як елементи великої соціальної програми – гуманізації всіх сфер життя нашої країни. Тому очевидно, що доки не буде вирішено комплекс питань трансформації соціальної й духовної сфер нашого суспільства, не будуть поставлені на гуманістичну й демократичну основу стиль, методи й засоби діяльності, як мінімум, Міністерства охорони здоров'я, доти прагнення змінити діяльність закладів охорони здоров'я залишатиметься малорезультативним.

Насамкінець варто наголосити, що здоров'я людини – це одна з-поміж посправжньому серйозних соціально-філософських проблем, і виступає такою інтегральною частиною людського життя, яка нерозривно пов'язана з естетичною свідомістю, практикою й разом з іншими чинниками аспектно входить в єдину концепцію вирішення питань гармонійного розвитку людини.

1. Амосов М.М. Роздуми про здоров'я / М.М.Амосов. – К. : Здоров'я, 1990. – С.17, 25–43.
2. Володимир Григор'єв. Соціально-філософська парадигма фізичної культури і спорту України в контексті філософського дискурсу / Володимир Григор'єв // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Науково-теоретичний журнал. – К., 2007. – №4. – С.108–112.
3. Кулініченко В.Л. Філософсько-методологічний аналіз процесу зміни парадигм у сучасній медицині та охороні здоров'я : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук: спец. 09.00.09. – К., 2002. – 345 с.
4. Платонов В.Н. Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей – приоритетное направление современного здравоохранения / В.Н.Платонов // Спортивная медицина. – К., 2006. – №2. – С.3–9.

5. Ингахарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества : Политические исследования / Р.Ингахарт. – 1997. – №4. – С.8.
6. Реконструкція світоглядних парадигм (нові тенденції в західній філософії). – К. : Наукова думка, 1995. – 188 с.
7. Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М., 2007. – 540 с.
8. Юрій Тимошенко. Соціально-гуманітарна складова в системі підготовки фахівців фізичного виховання і спорту/ Юрій Тимошенко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Науково-теоретичний журнал. – К., 2007. – №3. – С.119–123.

УДК 371.71: 23/28

ББК 74.200.25

Світлана Бреславська-Кемінь

ДУХОВНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ

У статті розкривається роль християнської моралі в процесі формування свідомого ставлення підрастаючого покоління українців до власного здоров'я й здоров'я нації зокрема. Наводяться цитати з Біблії, де категорично засуджуються шкідливі звички, недбале ставлення до власного життя. У пошуках методів позитивного впливу на свідомість молодих громадян, поруч із вивченням народних традицій, необхідно звернутися до вічних загальнолюдських цінностей, консолідувати зусилля церкви й навчально-виховних закладів.

Ключові слова: шкідливі звички, християнська мораль, догляд за здоров'ям, здоровий спосіб життя.

A role which a christian moral must play in the process of forming of conscious relation of rising generation of Ukrainians to the own health and health of nation in particular opens up in the article. Quotations over are brought from Bible, where harmful habits are categorically reprobated, careless attitude toward own life. In the searches of methods of positive influence on consciousness of young citizens, alongside with the study of folk traditions, it is necessary to appeal to the eternal common to all mankind values, consolidate effort of church and educational-educate establishments.

Key words: harmful habits, christian moral, care after a health, healthy way of life.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Хороше здоров'я – одна з головних цінностей життя, основа всього. Мало хто відмовиться мати енергію, силу й творчий потенціал, властиві людині в здоровому стані, й усі ми хотіли б уникнути безпомічності й страждань, яких завдають тяжкі хвороби.

Водночас небагато з нас із чистою совістю можуть сказати, що не руйнують своє здоров'я власними руками.

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зазначено, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя на фоні відсутності хвороб і фізичних вад. Серед визначальних чинників, які істотно впливають на здоров'я сучасної людини, особливе місце займає спосіб життя. Здоров'я населення на 50–55 % визначається саме способом життя, який можна назвати “обличчям” людини, оскільки охоплює її побут, трудову діяльність, використання вільного часу, задоволення різноманітних потреб, як матеріальних, так і духовних, норми й правила поведінки.

Загалом, у сучасному суспільстві панують тенденції, які аж ніяк не працюють на зміцнення його фізичного здоров'я, духовного вдосконалення. Поряд із зниженням рухової активності інтенсивно зростає перевантаження центральної нервової системи людини. У щоденний раціон входить усе більше ненатуральних, синтезованих речовин. Хвороби сучасної людини зумовлені, насамперед, способом життя і повсякденним поведінням. Спричинюють різке зниження рівня здоров'я людей також екологічна ситуація, депопуляційні процеси в Україні, зростання кількості